

Τα Έξι Καπέλα της Σκέψης του Edward De Bono¹

Η τεχνική της χρήσης των έξι καπέλων της σκέψης είναι μια ιδέα δημιουργικής προσέγγισης μιας λύσης προβλήματος την οποία εισηγήθηκε ο Edward De Bono. Στο πλαίσιο της προσέγγισης των εννοιών της απώλειας και του πένθους στην τάξη, ο/η εκπαιδευτικός μπορεί μέσα από την τεχνική αυτή να προσεγγίσει το ευαίσθητο ζήτημα που προκύπτει από τα προτεινόμενα προς επεξεργασία βιβλία με έναν τρόπο δημιουργικό, ο οποίος επιτρέπει την εμπλοκή των παιδιών σε όλη τη συζήτηση πιο αποτελεσματική, αλλά και λιγότερο τυποποιημένη. Επιτρέπει, με άλλα λόγια, στα παιδιά να προσεγγίσουν τις έννοιες της απώλειας και του πένθους στον βαθμό που τους επιτρέπουν οι γνώσεις, οι εμπειρίες και η ωριμότητά τους, χωρίς να εκβιάζει συναισθήματα και αναλύσεις. Το κείμενο που ακολουθεί είναι από το βιβλίο του DeBono μεταφρασμένο στα ελληνικά, έτσι όπως παραπέμπεται στην υποσημείωση, και αποτελεί μια πρώτη γνωριμία με τα καπέλα και τον τρόπο χρήσης τους.

Έξι Καπέλα, Έξι Χρώματα

Λευκό Καπέλο: Το λευκό χρώμα είναι ουδέτερο και αντικειμενικό. Το λευκό καπέλο συνδέεται με αντικειμενικά γεγονότα και αριθμούς.

Κόκκινο Καπέλο: Το κόκκινο χρώμα δηλώνει θυμό (τα βλέπω κόκκινα), οργή, και συναισθήματα. Το κόκκινο καπέλο μας δίνει τη συναισθηματική πλευρά των πραγμάτων.

Μαύρο Καπέλο: Το μαύρο χρώμα είναι σκούρο και σοβαρό. Το μαύρο καπέλο είναι επιφυλακτικό και προσεκτικό. Υποδεικνύει τις αδυναμίες σε μια ιδέα.

Κίτρινο Καπέλο: Το κίτρινο χρώμα είναι φωτεινό και θετικό. Το κίτρινο καπέλο είναι αισιόδοξο και σχετίζεται με την ελπίδα και τη θετική σκέψη.

Πράσινο Καπέλο: Το πράσινο είναι το χρώμα του γρασιδιού, της βλάστησης, της αφθονίας και της γόνιμης ανάπτυξης. Το πράσινο καπέλο συνδέεται με τη δημιουργικότητα και τις νέες ιδέες.

Γαλάζιο Καπέλο: Το γαλάζιο χρώμα είναι δροσερό καθώς επίσης και το χρώμα του ουρανού, που βρίσκεται πάνω απ' όλα. Το γαλάζιο καπέλο συνδέεται με τον έλεγχο, την οργάνωση διεργασίας της σκέψης και τη χρήση των υπόλοιπων καπέλων.

...

Στην πράξη τα καπέλα αναφέρονται πάντα με το χρώμα και ποτέ με τη λειτουργία τους. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι αν ρωτήσουμε κάποιον πώς νιώθει για κάποιο θέμα, είναι απίθανο να πάρουμε ειλικρινή απάντηση, γιατί οι άνθρωποι πιστεύουν πως είναι λάθος να εκδηλώνουν συναισθήματα. Αλλά ο όρος κόκκινο καπέλο είναι ουδέτερος. Πολύ πιο εύκολα μπορούμε να ζητήσουμε από κάποιον «να βγάλει το μαύρο καπέλο», παρά να του ζητήσουμε να πάψει να είναι επιφυλακτικός. Η ουδετερότητα των χρωμάτων μάς επιτρέπει να χρησιμοποιούμε τα

¹ DeBono, E. (2006). *Τα Έξι Καπέλα της Σκέψης*. Μτφ. Γ. Μπαρουζής. Εκδόσεις ΑΛΚΥΩΝ.

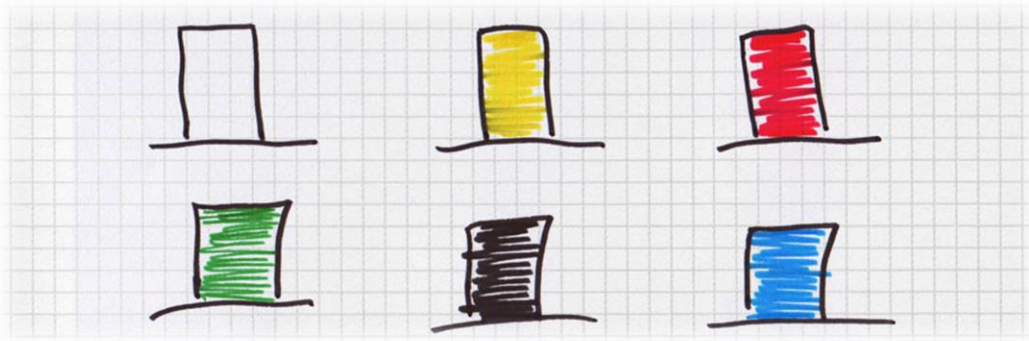
καπέλα χωρίς να ερχόμαστε σε δύσκολη θέση. Αντί για μια διαδικασία παραίνεσης και επίκρισης, η σκέψη μετατρέπεται σε παιχνίδι με καθορισμένους κανόνες. Έτσι αναφερόμαστε απευθείας στα καπέλα:

...Θα ήθελα να βγάλεις το μαύρο καπέλο.

...Ας βάλουμε όλοι μαζί τα κόκκινα καπέλα μας για λίγο.

...Φτάνει η σκέψη με το κίτρινο καπέλο. Τώρα ας φορέσουμε το λευκό.

(DeBono, 2006, 28-30).

<http://www.consulteam.be/tools-methods/the-six-thinking-hats.aspx>

Η Χρήση των Καπέλων

Υπάρχουν δύο βασικοί τρόποι για εφαρμογή της μεθόδου. Τα καπέλα μπορούν να χρησιμοποιηθούν χωριστά το ένα από το άλλο όταν απαιτείται ένας συγκεκριμένος τρόπος σκέψης, ή το ένα μετά το άλλο, διαδοχικά, για να ερευνήσουμε ένα ζήτημα ή να λύσουμε κάποιο πρόβλημα (σ.31).

Το Λευκό Καπέλο

Τι πληροφορίες έχουμε;

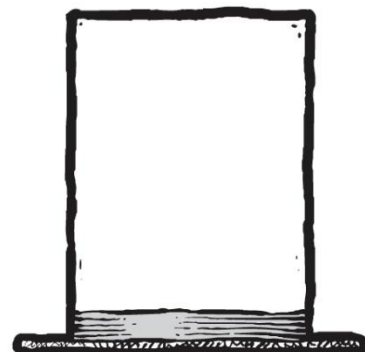
Τι πληροφορίες χρειαζόμαστε;

Τι πληροφορίες μας λείπουν;

Τι ερωτήσεις πρέπει να κάνουμε;

Πώς θα αποκτήσουμε τις πληροφορίες που χρειαζόμαστε;

(σ. 41)

Η σκέψη με το λευκό καπέλο απαιτεί πειθαρχία και κατεύθυνση. Το άτομο προσπαθεί να είναι περισσότερο ουδέτερο και αντικειμενικό στην παρουσίαση πληροφοριών. Το λευό (έλλειψη χρώματος) υποδεικνύει ουδετερότητα (σ. 62).

Το Κόκκινο Καπέλο

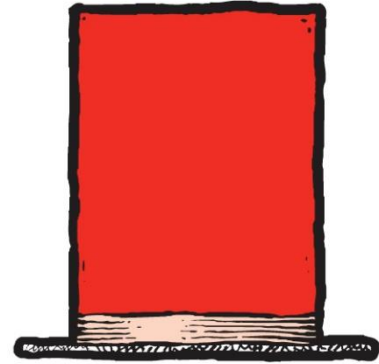
Το αντίθετο των ουδέτερων, αντικειμενικών πληροφοριών.

Προαισθήματα, διαισθήσεις, εντυπώσεις.

Δεν υπάρχει ανάγκη τεκμηρίωσης.

Δεν χρειάζεται να εξηγήσουμε τους λόγους ή τη βάση τους.

(σ. 67)

Το κόκκινο καπέλο καλύπτει δύο γενικά είδη συναισθημάτων. Πρώτον, τα συνηθισμένα συναισθήματα όπως ο φόβος και η αντιπάθεια, μέχρι τα πιο λεπτά, όπως η δυσπιστία. Δεύτερον, υπάρχουν περίπλοκες αξιολογικές κρίσεις που έχουν να κάνουν με τέτοιου είδους συναισθήματα, όπως το προαίσθημα, η διαίσθηση, η επίγνωση, το γούστο, η αισθητική και άλλου είδους συναισθήματα που δεν είναι εμφανώς δικαιολογημένα. Όταν μια γνώμη συγκεντρώνει μεγάλο ποσοστό τέτοιου είδους συναισθημάτων, μπορεί να χωράει κάτω από το κόκκινο καπέλο (σ.87).

Το Μαύρο Καπέλο

Κάτι που δεν ταιριάζει με την εμπειρία μας.

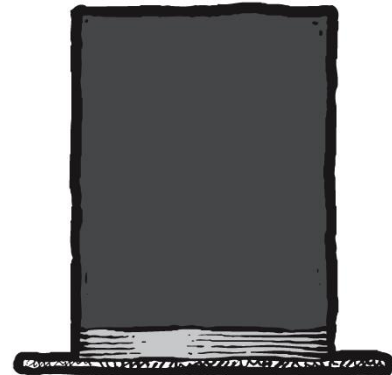
Γιατί κάτι μπορεί να μην έχει αποτέλεσμα.

Υπόδειξη δυσκολιών και προβλημάτων.

Τήρηση ορίων του νόμου.

Τήρηση των αξιών και της ηθικής.

(σ.91)

Η σκέψη με το μαύρο καπέλο μπορεί να υποδείξει διαδικαστικά λάθη στην ίδια τη σκέψη. Η σκέψη με το μαύρο καπέλο δεν είναι επιχειρηματολογία και δεν πρέπει να επιτρέψουμε να μετατραπεί σε τέτοια. Σκοπός της σκέψης με το μαύρο καπέλο είναι να εντοπίσουμε τα επικίνδυνα σημεία στον χάρτη.

Υπάρχει κίνδυνος να κάνουμε υπερβολική ή κακή χρήση του μαύρου καπέλου, αν αυτός είναι ο μόνος τρόπος που λειτουργεί η σκέψη μας. Αυτή η κατάχρηση μειώνει στο παραμικρό την αξία του, όπως η επικίνδυνη και απρόσεκτη οδήγηση ενός αυτοκινήτου δεν σημαίνει ότι τα αυτοκίνητα είναι γενικώς επικίνδυνα (σ. 105).

Το Κίτρινο Καπέλο

Θετική σκέψη.

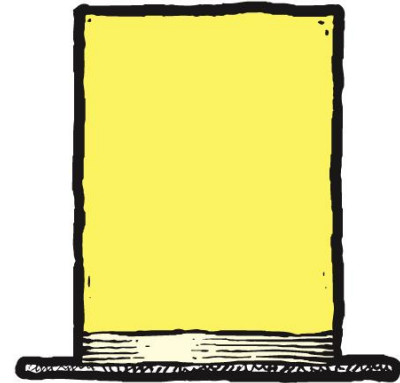
Το κίτρινο αντιστοιχεί στη λιακάδα και στη φωτεινότητα.

Αισιοδοξία.

Εστιάζουμε στα οφέλη.

Δημιουργική σκέψη και πραγματοποίηση ιδεών.

(σ. 109)

Η σκέψη του κίτρινου καπέλου ασχολείται με τη θετική αξιολόγηση, όπως η σκέψη του μαύρου καπέλου με την αρνητική αξιολόγηση. [...] εξετάζει και διερευνά αναζητώντας αξία και οφέλη. [...] είναι εποικοδομητική και παραγωγική. [...] μπορεί να είναι «κερδοσκοπική» και να αναζητά ευκαιρίες. Επίσης, επιτρέπει οράματα και όνειρα. Η σκέψη του κίτρινου καπέλου δεν έχει σχέση με την απλή θετική ευφορία (κόκκινο καπέλο) ούτε συνδέεται άμεσα με τη δημιουργία νέων ιδεών (πράσινο καπέλο) (σ. 130).

Το Πράσινο Καπέλο

Νέες ιδέες, νέες έννοιες και νέες αντιλήψεις.

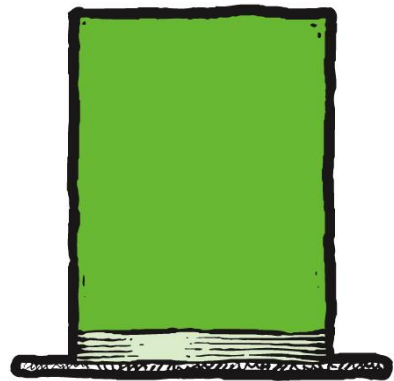
Συνειδητή δημιουργία νέων ιδεών.

Εναλλακτικές λύσεις και ακόμη περισσότερες εναλλακτικές λύσεις.

Αλλαγή.

Νέες προσεγγίσεις των προβλημάτων.

(σ. 133)

Το πράσινο καπέλο προορίζεται για δημιουργική σκέψη. [...] Η αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων είναι μια θεμελιώδης πλευρά της σκέψης του πράσινου καπέλου – η ανάγκη να προχωρήσουμε πέρα από το γνωστό, το προφανές και το ικανοποιητικό. Εκείνος που φορά το πράσινο καπέλο χρησιμοποιεί τη δημιουργική παύση για να εξετάσει, σε όποιο σημείο κι αν βρίσκεται, αν υπάρχουν εναλλακτικές ιδέες. [...] Η πρόκληση, ένα σημαντικό μέρος της σκέψης του πράσινου καπέλου, (...) επιστρατεύεται για να μας βγάλει από τα συνηθισμένα πρότυπα σκέψης (σ. 163).

Το Γαλάζιο Καπέλο

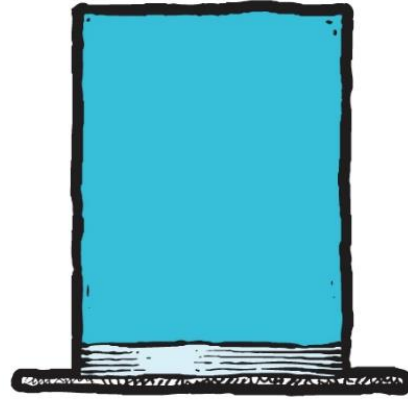
Σκέψη με θέμα τη σκέψη.

Οδηγίες για τη σκέψη.

Η οργάνωση της σκέψης.

Έλεγχος των άλλων καπέλων.

(σ. 167)

Το γαλάζιο καπέλο είναι το καπέλο του ελέγχου. [...] Το γαλάζιο καπέλο ορίζει τα θέματα προς τα οποία θα κατευθυνθεί η σκέψη. [...] Η σκέψη του γαλάζιου καπέλου αναλαμβάνει να δώσει συνόψεις, επισκοπήσεις και συμπεράσματα. [...] Η σκέψη του γαλάζιου καπέλου παρακολουθεί τη σκέψη και εξασφαλίζει την τήρηση των κανόνων του παιχνιδιού. [...] Η σκέψη του γαλάζιου καπέλου μπορεί να χρησιμοποιηθεί για σποραδικές παρεμβολές που ζητούν τη χρήση ενός άλλου καπέλου. [...] μπορεί, επίσης, να χρησιμοποιηθεί για να καθορίσει μια σειρά διεργασιών σκέψης που πρέπει να εφαρμοστούν, όπως ένας χορός ακολουθεί τη χορογραφία (σ. 190-191).

Επίλογος

Ο μεγαλύτερος εχθρός της σκέψης είναι η πολυπλοκότητα, η οποία οδηγεί συχνά στη σύγχυση. [...] Η ιδέα των Έξι Καπέλων της Σκέψης έχει δύο κύριους σκοπούς. Ο πρώτος είναι να απλοποιήσει τη σκέψη, επιτρέποντάς μας να ασχολούμαστε με ένα πράγμα κάθε φορά. [...] Δεύτερος κύριος σκοπός (...) είναι να επιτρέπει τις αλλαγές στη σκέψη (σ.195).